

nisset, si quidquam caelati adspexerat, manum abstinere, indices, non poterat. Cn. Pompeius est Philo, qui fuit Tyndaritanus; is coenam isti dabat apud villam in Tyndaritano. Fecit, quod Siculi non audebant. Ille civis romanus quod erat, impunius id se facturum putavit: apposuit patellam, in qua sigilla erant egregia: iste continuo ut vidit, non dubitavit illud insigne penatium hospitaliumque Deorum ex hospitali mensa tollere: sed tamen, quod antea de istius abstinentia dixeram, sigillis avulsis, reliquum argentum sine ulla avaritia reddidit. Quid? Eupolemo Calactino, homini nobili, Lucullorum hospiti ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo est, non idem fecit? Coenabat apud eum: argentum illi ceterum (1) purum apposuerat, ne (2) purus ipse relinqueretur: duo pocula non magna, verumtamen cum emblematis. Hic quasi festivum (3) acroama, ne sine corollario de convivio discederet, ibidem, convivis inspectantibus, emblemata avellenda curavit. Neque ego nunc istius facta omnia enumerare conor; neque opus est, nec fieri ullo modo potest: tantummodo uniuscuiusque de varia improbitate generis iudicia apud vos et exempla profero. Neque enim ita se gessit in his rebus, tanquam rationem aliquando esset redditurus: sed prorsus ita, quasi aut reus nunquam esset futurus, aut, quo plura abstulisset, eo minore periculo in iudicium esset venturus: qui haec, quae dico, iam non occulte, non per amicos atque interpretes, sed palam de loco superiore ageret, pro imperio et potestate. Catinam quum venisset, oppidum locuples, honestum, copio-

(1) Purum, hoc est, sine emblematis.

(2) Purus, nempe nudus, inanis.

(3) *Acroama* graece auditionem significat: latini pro festiva narratione, et pro eo etiam qui fe-

stiva narratione auditorum animos exhilarat, usurpant. Tales plerumque adhiberi solebant locupletum conviviis, qui conviviarum animos exhilararent; iisque dari corollaria solebant.

sum, Dionysiarzum ad se (1) proagorum, hoc est, summum magistratum, vocari iubet. Ei palam imperat, ut omne argentum, quod apud quemque esset Catiniae, conquirendum curaret, et ad se transferendum. Philarcum Centuripinum, primum hominem genere, virtute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audistis, sibi istum negotium dedisse atque imperavisse, ut Centuripinis, in civitate totius Siciliae multo maxima et locupletissima omne argentum conquireret, et ad se comportari iuberet? Agyrio similiter istius imperio vasa Corinthia per Apollodorum, quem testem audistis, Syracusas deportata sunt. Illa vero optima, quod, quum ad Haluntium venisset praetor laboriosus et diligens, ipse in oppidum accedere noluit, quod erat difficili adscensu atque arduo, Archagathum Haluntinum, hominem non solum domi suae, sed tota Sicilia in primis nobilem, vocari iussit: ei negotium dedit, ut quidquid Halunti esset argenti caelati, aut, si quid etiam Corinthiorum, id omne statim ad mare ex oppido deportaretur. Adscendit in oppidum Archagathus, homo nobilis, qui a suis et amari et diligi vellet, ferebat graviter, illam sibi ab isto provinciam datam; nec, quid faceret, habebat. Pronuntiat, quid sibi imperatum esset; iubet omnes proferre, quae haberent: metus erat summus: ipse enim tyrannus non discedebat longius: Archagathum et argentum in lectica cubans ad mare infra oppidum expectabat. Quem concursum in oppido factum putatis? quem clamorem? quem porro fletum mulierum? qui viderent equum Troianum introductum, urbem captam esse dicerent. Efferrī sine thecis vasa, extorqueri alia de manibus mulierum, effringi multorum fores, revelli claustra. Quid enim putatis? Scuta si quando conquiruntur a privatis in bello ac tumultu, tamen homines invitiant, etsi ad salutem communem dari sentiunt; ne

(1) Proagorus dicebatur qui princeps erat, et ante alios verba fiebat.

quem putetis sine maximo dolore argentum caelatum domo, quod alter eriperet, protulisse: omnia deferuntur. Cibratae fratres vocantur: pauca improbant: quae probarant, iis crustae aut emblemata detrahuntur. Sic Haluntini, excussis deliciis, cum argento puro domum reverterunt. Quod unquam, iudices, huiusmodi everriculum in illa provincia fuit? Avertere aliquid de publico quam obscurissime per magistratum solebant; etiam aliquid de privato nonnunquam occulte auferant; et illi tamen condemnabantur. Et, si quaeritis, ut ipse de me detraham, illos ego accusatores puto fuisse, qui huiusmodi hominum furta odore aut aliquo leviter presso vestigio persequerentur. Nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in luto volutatum totius corporis vestigiis invenimus? Permagnum est, in eum dicere aliquid, qui praeteriens, lectica paullisper deposita, non per praestigias, sed palam per potestatem, uno imperio, ostiatim totum oppidum compilarit? At tamen, ut posset se dicere emisse, Archagatho imperat, ut aliquid illis, quorum argentum fuerat, nummolorum (1), dicis causa, daret. Invenit Archagathus paucos, qui vellent accipere: his dedit. Eos nummos tamen iste Archagatho non reddidit. Voluit Romae petere Archagathus; Cn. Lentulus Marcellinus dissuasit, sicut ipsum dicere audistis. *Recita Archagathi et Lentuli testimonium.* Et, ne forte hominem existimetis hanc tantam vim emblematum sine causa coacervare voluisse, videte, quanti vos, quanti existimationem populi romani, quanti leges et iudicia, quanti testes siculos negotiatoresque fecerit. Posteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unum quidem cuiquam reliquisset, instituit officinam Syracusis in regia maximam. Palam artifices omnes, caelatores ac vasculares convocari iubet; et ipse suos complures habebat. Eo con-

(1) *Dicis causa.* usurpatur a verbis pro *ad speciem*; ut vere ac serio factum videretur id, quod simulatione quadam factum erat.

ducit magnam hominum multitudinem; menses octo continuos opus his non defuit, quum vas nullum fieret, nisi aureum: tum illa, ex patellis et thuribulis quae vellerat, ita scite in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceret; ipse tamen praetor qui sua vigilantia pacem in Sicilia dicit fuisse, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla sedere solebat et pallio. Haec ego, iudices, non auferam proferre, ni vererem, ne forte plura de isto ab aliis in sermone, quam a me in iudicio audisse vos diceretis. Quis enim est, qui de hac officina, qui de vasis aureis, qui de istius pallio, tunica pulla, non audierit? Quem voles de conventu Syracusanorum virum bonum nominato: producam: nemo erit, quin hoc se aut vidisse, aut audisse dicat. O tempora, o mores! nihil nimium vetus proferam. Sunt vestrum, iudices, aliquamulti, qui L. Pisonem cognoverunt, huius L. Pisonis, qui praetor fuit, patrem. Is quum esset in Hispania praetor, qua in provincia occisus est, nescio quo pacto, dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus est et comminutus. Quum vellet sibi anulum facere, aurificem iussit vocari in foro, ad sellam, Cordubae, et ei palam appendit aurum. Hominem in foro sellam iubet ponere et facere anulum omnibus praesentibus. Nimium fortasse dicet aliquis hunc diligentem: hactenus reprehendat, si quis volet: nihil amplius: verum fuit ei concedendum. Filius enim L. Pisonis erat, eius, qui primus de pecuniis repetundis legem tulit. Ridiculum est nunc de Verre me dicere, quum de Pisone Frugi dixerim: verumtamen, quantum intersit, videte. Iste quum aliquot abacorum (1) faceret vasa aurea, non laboravit, quid non modo in Sicilia, verum etiam Romae in iudicio audiret. Ille in auri semuncia totam Hispaniam scire voluit, unde

(1) *Faceret vasa*, id est, colligeret, conquireret, ut facere rem exercitum.

praetori annulus fieret: nimirum, ut hic nomen suum comprobavit, sic ille cognomen.

Nullo modo possum omnia istius facta aut memoria consequi, aut oratione complecti. Genera ipsa cupio breviter attingere: ut hic modo me commonuit Pisonis annulus, quod totum effluxerat. Quam multis istum putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse? nunquam dubitavit, quotiescumque alicuius aut gemma, aut annulo delectatus est. Incredibilem rem dicam, sed tam claram, ut ipsum negaturum non arbitrer. Quum Valentio eius interprete epistola Agrigento allata esset, casu signum iste animadvertit in cretula: placuit ei: exquisivit unde esset, epistola: respondit, Agrigento. Iste literas, ad quos solebat, misit, ut is annulus ad se primo quoque tempore afferretur. Ita literis istius, patrifamilias, L. Titio cuidam, civi romano, annulus de digito detractus est. Illa vero eius cupiditas incredibilis est. Nam ut in singula conclavia, quae iste non modo Romae, sed in omnibus villis habet, tricenos lectos optime stratos cum ceteris ornamentis convivii quaereret, nimium multa comparare videbatur. Nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iste non textrinum instituerit. Mulier est Segestana, perdives et nobilis, Lamia nomine: per triennium isti, plena domo telarum, stragulam vestem confecit: nihil nisi conchylio tinctum. Attalus homo pecuniosus, Neti; Lyso, Lilybaei; Critolaus, Ennae; Syracusis Aeschrio; Cleomenes, Theomnastus; Elori Archonides, Megistus. Vox me citius defecerit, quam nomina. Ipse dabat purpuram tantum, amici operas, credo. Iam enim non libet omnia criminari; quasi hoc mihi non satis sit ad crimen, habuisse tam multum, quod daret; voluisse deportare tam multa: hoc denique, quod concedit, amicorum operis esse in huiusmodi rebus usum. Iam vero lectos aeratos, et candelabra aenea, num cui, praeter istum, Syracusis per triennium facta esse existimatis? Emebat, credo. Sed

tantum vos certiores, iudices, facio, quid iste in provincia praetor egerit, ne cui forte nimium negligens fuisse videatur, neque se satis, quum potestatem haberit, instruxisse et ornasse.

Venio nunc, non iam ad furtum, non ad avaritiam, non ad cupiditatem, sed eiusmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi atque inesse videantur: in quo Dii immortales violati, existimatio atque auctoritas nominis populi romani imminuta, hospitium spoliatum ac proditum, abalienati scelere istius a nobis omnes reges amicissimi, nationesque, quae in eorum regno ac ditone sunt. Nam reges Syriae, regis Antiochi filios pueros, scitis Romae nuper fuisse: qui venerant non propter Syriae regnum; nam id sine controversia obtinebant, ut a patre et a maioribus acceperant; sed regnum Aegypti ad se et ad Selenen, matrem suam, pertinere arbitrabantur. Hi ipsi posteaquam temporibus reipublicae exclusi, per senatum agere, quae voluerant, non potuerunt, in Syriam, in regnum patrium profecti sunt. Eorum alter, qui Antiochus vocatur, iter per Siciliam facere voluit. Itaque isto praetore, venit Syracusae. Hic Verres hereditatem sibi venisse arbitratus est, quod in eius regnum ac manus venerat is, quem iste et audierat multa secum praecleara habere, et suspicabatur. Mittit homini munera satis large: haec ad usum domesticum; vini, olei quod visum erat; etiam tritici, quod satis esset, de suis decumis. Deinde ipsum regem ad coenam vocavit: exornat ample magnificeque triclinium; exponit ea, quibus abundabat, plurima ac pulcherrima vasa argentea; namque haec aurea nondum fecerat; omnibus curat rebus instructum et paratum ut sit convivium. Quid multa? Rex ita discessit, ut et istum copiose ornatum, et se honorifice acceptum arbitraretur. Vocat ad coenam deinde ipse praetorem, exponit suas copias omnes; multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro, quae, ut mos est regius, et maxime in Syria, gemmis

erant distincta clarissimis. Erat etiam vas vinarium ex una gemma pergrandi, in trullam excavata, manubrio aureo; de qua, credo, satis idoneum, satis gravem testem, Q. Minucium dicere audistis. Iste unumquodque vas in manus sumere, laudare, mirari. Rex gaudere, praetori populi romani satis iucundum et gratum illud esse convivium. Posteaquam inde discessum est, cogitare iste nihil aliud (quod ipsa res declaravit) nisi, quemadmodum regem ex provincia spoliatum expilatumque dimitteret. Mittit rogatum vasa ea, quae pulcherrima apud illum viderat: ait se suis caelatoribus velle ostendere. Rex, qui istum non nosset, sine ulla suspitione libentissime dedit. Mittit etiam trullam gemmeam rogatum: velle se eam diligentius considerare: ea quoque ei mittitur. Nunc reliquum, iudices, attendite, de quo et vos audistis, et populus romanus non nunc primum audiet, et in exteris nationibus usque ad ultimas terras pervagatum est. Candelabrum e gemmis clarissimis, opere mirabili perfectum, reges hi, quos dico, Romam quum attulissent, ut in Capitolio ponerent: quod nondum etiam perfectum templum offenderant, neque ponere potuerunt, neque vulgo ostendere ac proferre voluerunt; ut et magnificentius videretur, quum suo tempore in cella Iovis Optimi Maximi poneretur, et clarius, quum pulcritudo eius recens ad oculos hominum atque integra perveniret; statuerunt id secum in Syriam reportare: ut quum audissent, simulacrum Iovis Optimi Maximi dedicatum, legatos mitterent, qui cum ceteris rebus illud quoque eximium atque pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. Pervenit res ad istius aures, nescio quomodo: nam rex celatum voluerat: non quo quidquam metueret, aut suspicaretur, sed ut ne multi illud ante perciperent oculis, quam populus romanus. Iste petit a rege, et eum pluribus verbis rogat, ut id ad se mittat: cupere se dicit inspicere, neque se aliis videndi potestatem esse facturum. Antiochus, qui animo et puerili

esset et regio, nihil de istius improbitate suspicatus est: imperat suis, ut id in praetorium involutum quam occultissime deferrent. Quo posteaquam attulerunt, involucrisque reiectis constituerunt: iste clamare coepit, dignam rem esse regno Syriae, dignam regio munere, dignam Capitolio. Etenim erat eo splendore, qui ex clarissimis et pulcherrimis gemmis esse debebat; ea varietate operum, ut ars certare videretur cum copia: ea magnitudine, ut intelligi posset, non ad hominum apparatus, sed ad amplissimi templi ornamentum esse factum. Quod quum satis iam perspexisse videretur, tollere incipiunt, ut referrent. Iste ait, se velle illud etiam atque etiam considerare; nequaquam se esse satiatum. Iubet illos discedere, et candelabrum relinquere. Sic illi tum inanes ad Antiochum revertuntur. Rex primo nihil metuere, nihil suspicari: dies unus, alter, plures: non referri. Tum mittit rex ad istum, si sibi videatur, ut reddat. Iubet iste posterius ad se reverti; mirum illi videri: mittit iterum. Non redditur. Ipse hominem appellat: rogat, ut reddat. Os hominis insignemque impudentiam cognoscite. Quod sciret, quodque ex ipso rege audisset in Capitolio esse ponendum, quod Iovi Optimo Maximo, quod populo romano servari videret, id sibi ut donaret, rogare et vehementer petere coepit: quum ille se et religione Iovis Capitolini, et hominum existimatione impediri diceret, quod multae nationes testes essent illius operis ac muneris: iste homini minari acerrime coepit. Ubi videt, eum nihilo magis minis, quam precibus permoveri: repente hominem de provincia iubet ante noctem decedere: ait, se comperisse, ex eius regno piratas in Siciliam esse venturos. Rex maximo conventu Syracusis, in foro, ne quis forte me in crimine obscuro versari atque affingere aliquid suspitione hominum arbitretur, in foro, inquam, Syracusis flens ac Deos, hominesque contestans, clamare coepit, candelabrum factum e gemmis, quod in Capitolium missurus esset,

quod in templo clarissimo populo romano monumentum suae societatis, amicitiaeque esse voluisset; id sibi C. Verrem abstulisse: de ceteris operibus ex auro et gemmis, quae sua penes illum essent, se non laborare: hoc sibi eripi, miserum esse et indignum: id etsi antea iam mente et cogitatione sua, fratrisque sui, consecratum esset: tamen tum se, in illo conventu civium romanorum, dare, donare, dicare, consecrare Iovi Optimo Maximo, testemque ipsum Iovem suae voluntatis ac religionis adhibere. Quae vox? quae latera, quae vires huius unius criminis querimoniam possint sustinere? Rex Antiochus, qui Romae ante oculos omnium nostrum biennium fere comitatu regio atque ornata fuisset: is quum amicus et socius populi romani esset, amicissimo patre, avo, maioribus, antiquissimis et clarissimis regibus, opulentissimo et maximo regno, praeceps provincia populi romani exturbatus est. Quemadmodum hoc accepturas nationes exteras, quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum atque in ultimas terras perventuram putasti, quum audierint a praetore populi romani in provincia violatum regem, spoliatum hospitem, eiectum socium populi romani, atque amicum? Nomen vestrum, populi romani, odio atque acerbitati scitote nationibus exteris, iudices, futurum, si istius haec tanta iniuria impunita discesserit. Sic omnes arbitrabuntur, praesertim quum haec omnino fama de nostrorum hominum avaritia et cupiditate percubuerit, non istius solius hoc esse facinus, sed eorum etiam, qui approbarint. Multi reges, multae liberae civitates, multi privati opulenti ac potentes habent profecto in animo Capitolium sic ornare, ut templi dignitas, imperiique nostri nomen desiderat: qui si intellexerint, interverso regali hoc dono, graviter vos tulisse; grata fore vobis populoque romano sua studia ac dona arbitrabuntur; sin hoc vos in rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba, neglexisse audierint, non erunt tam

amentes, ut operam, curam, pecuniam impendant in eas res, quas vobis gratas fore non arbitrentur. Hoc loco, Q. Catule, te appello: loquor enim de tuo clarissimo pulcherrimoque monumento: non iudicis solum severitatem in hoc crimine, sed prope inimici atque accusatoris vim suscipere debes: tuus est enim honos in illo templo, senatus populi que R. beneficio: tui nominis aeterna memoria simul cum templo illo consecratur: tibi haec cura suscipienda, tibi haec opera sumenda est, ut Capitolium, quomodo magnificentius est restitutum, sic copiosius ornatum sit, quam fuit. Illa flamma divinitus exstitisse videatur, non, quae deleret Iovis Optimi Maximi templum, sed quae praeclarius, magnificentiusque deposceret. Audisti, Q. Minucium Rufum dicere domi suae deversatum esse Antiochum regem Syracusis; se illud scire ad istum esse delatum: se scire non redditum; audisti, et audies omnium e conventu Syracusano, qui ita dicant, se se audientibus, illud Iovi Optimo Maximo dicatum esse ab rege Antiocho et consecratum. Si iudex non esses, et haec ad te delata res esset, te potissimum hoc persequi, te petere, te agere oporteret. Quare non dubito, quo animo iudex huius criminis esse debeas, qui apud alium iudicem multo acrior, quam ego sum, actor accusatorque esse deberes. Vobis autem, iudices, quid hoc indignius, aut quid minus ferendum videri potest? Verresne habebit domi suae candelabrum Iovis Optimi Maximi, e gemmis auroque perfectum? Cuius fulgore collucere atque illustrari Iovis Optimi Maximi templum oportebat, id apud istum in eiusmodi conviviis constitueretur, quae domesticis stupris flagitiisque flagrant? In istius lenonis turpissimi domo, simul cum ceteris Chelidonis hereditariis ornamentis, Capitolii ornamenta ponentur? Quid huic sacri umquam fore, aut quid fuisse religiosi putatis, qui nunc tanto scelere se obstrictum esse non sentiat? qui in iudicium veniat, ubi ne precari quidem Iovem Optimum Maxi-

num, atque ab eo auxilium petere more omnium possit? a quo etiam Dii immortales sua repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad suas res repetundas est constitutum. Miramur, Athenis Minervam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergae Dianam, multos praeterea ab isto Deos tota Asia, Graeciaque violatos, qui a Capitolio manus abstinere non potuerit? quod privati homines de suis pecuniis ornant ornaturique sunt, id C. Verres ab regibus ornari non est passus. Itaque hoc nefario scelere concepto, nihil postea tota in Sicilia neque sacri, neque religiosi esse duxit; ita se se in ea provincia per triennium gessit, ut ab isto non solum hominibus, verum etiam Diis immortalibus bellum indictum putaretur.

Segesta est oppidum pervetus in Sicilia, iudices, quod ab Aenea fugiente a Troia, atque in haec loca veniente, conditum esse demonstrant. Itaque Segestani non solum perpetua societate atque amicitia, verum etiam cognatione se cum populo romano coniunctos esse arbitrantur. Hoc quondam oppidum, quum illa civitas cum Poenis suo nomine ac sua sponte bellaret, a Carthaginiensibus vi captum atque deletum est: omniaque, quae ornamento urbi esse possent, Carthaginem sunt ex illo loco deportata. Fuit apud Segestanos ex aere simulacrum Dianae, cum summa atque antiquissima praeditum religione, tum singulari opere artificioque perfectum. Hoc translatum Carthaginem, locum tantum hominesque mutarat: religionem quidem pristinam conservabat. Nam propter eximiam pulcritudinem, etiam hostibus digna, quam sanctissime colerent, videbatur. Aliquot seculis post, P. Scipio bello punico tertio Carthaginem cepit: qua in victoria (videte hominis virtutem et diligentiam, ut et domesticis praeclarissimae virtutis exemplis gaudeatis, et eo maiore odio dignam istius incredibilem audaciam iudicetis) convocatis Siculis omnibus, quod diutissime saepissimeque Siciliam vexatam a Carthaginiensibus co-

gnorat, iubet omnia conquiri: pollicetur, sibi magnae curae fore, ut omnia civitatibus, quae cuiusque fuissent, restituerentur. Tum illa, quae quondam fuerant Himera sublata, de quibus antea dixi, Thermitanis sunt reddita: tum alia Gelensibus, alia Agrigentinis; in quibus etiam ille nobilis taurus, quem crudelissimus omnium tyrannorum Phalaris habuisse dicitur: quo vivo, supplicii causa, demittere homines et subicere flammam solebat: quem taurum Scipio quum redderet Agrigentinis, dixisse dicitur: aequum esse illos cogitare, utrum esset Siculis utilius, suisne servire, an populo romano obtemperare; quum idem monumentum et domesticae crudelitatis et nostrae mansuetudinis haberent. Illo tempore Segestanis maxima cum cura haec ipsa Diana, de qua dicimus, redditur: reportatur Segestam: in suis antiquis sedibus summa cum gratulatione civium et laetitia reponitur. Haec erat posita Segestae, sane excelsa in basi, in qua grandibus literis P. Africani nomen erat incisum, eumque *Carthagine capta restituisse* perscriptum; colebatur a civibus, ab omnibus advenis visebatur. Quum quaestor essem, nihil mihi ab illis est demonstratum prius. Erat admodum amplum et excelsum signum cum stola: verumtamen inerat in illa magnitudine aetas atque habitus virginalis. Sagittae pendebant ab humero: sinistra manu retinebat arcum: dextera ardentem facem praeferebat. Hanc quum iste sacrorum omnium hostis, religionumque praedo vidisset, quasi illa ipse face percussus esset, ita flagrare cupiditate atque amentia coepit. Imperat magistratibus, ut eam demoliantur, et sibi dent: nihil sibi gratius ostendit futurum: illi vero dicere, id sibi nefas esse, seque cum summa religione, tum summo metu legum et iudiciorum teneri: iste tum petere ab illis, tum minari, tum spem, tum metum ostendere. Opponebant illi interdum nomen Africani: donum populi romani illud esse dicebant: nihil se in eo potestatis habere, quod imperator cla-

rissimus, urbe hostium capta, monumentum victoriae populi romani esse voluisset. Quum iste nihilo remissius, atque etiam multo vehementius instaret quotidie, res agitur in senatu; vehementer ab omnibus reclamatur. Itaque illo tempore, ac primo istius adventu, pernegatur. Postea, quidquid erat oneris in nautis remigibusque exigendis, in frumento imperando, Segestanis, praeter ceteros, imponebat aliquanto amplius, quam ferre possent: praeterea magistratus eorum evocabat: optimum quemque et nobilissimum ad se arcessebat: circum omnia provinciae fora rapiebat: singillatim unicuique calamitati fore se denuntiabat: universam se funditus illam eversurum esse civitatem minabatur. Itaque aliquando, multis malis magnoque metu victi Segestani, praetoris imperio parendum esse decreverunt: magno cum luctu et gemitu totius civitatis, multis cum lacrymis et lamentatione virorum mulierumque omnium, simulacrum Dianae tollendum locatur. Videte quanta religione fuerit apud Segestanos: repertum esse, iudices, scitote, neminem, neque liberum, neque servum, neque civem, neque peregrinum, qui illud signum auderet attingere. Barbaros quosdam Lilybaeo scitote adductos esse operarios: hi denique illud, ignari totius negotii ac religionis, mercede accepta, sustulerunt: quod quum ex oppido exportaretur, quem conventum mulierum factum esse arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum nonnulli etiam illum diem memoria tenebant, quum illa eadem Diana Segestam, Carthagine revecta, victoriam populi romani reditu suo nuntiasset. Quam dissimilis hic dies illi tempore videbatur! tum imperator populi romani, vir clarissimus, Deos patrios reportabat Segestanis, ex urbe hostium recuperatos: nunc ex urbe sociorum praetor eiusdem populi turpissimus atque impurissimus, eosdem illos Deos nefario scelere auferebat. Quid hoc tota Sicilia est clarius, quam omnes Segestanas matronas et virgines convenisse, quum

Diana exportaretur ex oppido? unxisse unguentis? comlesse coronis et floribus? thure odoribusque incensis usque ad agri fines prosecutas esse? Hanc tu tantam religionem si tum in imperio propter cupiditatem atque audaciam non pertimescebas, ne nunc quidem, in tanto tuo liberorumque tuorum periculo perhorrescis? Quem tibi aut hominem, invitis Diis immortalibus, aut vero Deum, tantis eorum religionibus violatis, auxilio futurum putas? Tibi illa Diana in pace atque in otio religionem nullam attulit? quae quum duas urbes, in quibus locata fuerat, captas incensaque vidisset, bis ex duorum bellorum flamma ferroque servata est: quae Carthaginiensium victoria, loco mutato, religionem tamen non amisit: P. Africani virtute religionem simul cum loco recuperavit. Quo quidem scelere suscepto, quum inanis esset basis, et in ea P. Africani nomen incisum, res indigna atque intoleranda videbatur omnibus, non solum religiones esse violatas, verum etiam P. Africani, viri fortissimi, rerum gestarum gloriam, memoriam virtutis, monumenta victoriae, C. Verrem sustulisse. Quod quum isti renuntiaretur de basi ac literis, existimavit homines in oblivionem totius negotii esse venturos, si etiam basim, tanquam indicem sui sceleris, sustulisset: itaque tollendam istius imperio locaverunt: quae vobis locatio ex publicis Segestanorum literis priore actione recitata est. Te nunc, P. Scipio, te, inquam, lectissimum ornatissimumque adolescentem appello: abs te officium tuum, debitum generi et nomini requiro et flagito. Cur pro isto, qui laudem, honoremque familiae vestrae depeculatus est, pugnas? cur eum defensum esse vis? cur ego tuas partes suscipio? cur tuum onus sustineo? M. Tullius P. Africani monumenta requirit: P. Scipio eum, qui illa sustulit, defendit. Quum mos a maioribus traditus sit, ut monumenta maiorum ita suorum quisque defendat, ut ea ne ornari quidem nomine alieno sinat: tu isti aderis, qui

non obtrusit aliqua ex parte monumenta P. Scipionis, sed funditus sustulit ac delevit? Quisnam igitur, per Deos immortales! tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monumenta atque indicia virtutis, si tu ea relinques ac deseres? neque solum spoliata illa pati, sed etiam eorum spoliatores vexatoresque defendes? Adsunt Segestani, clientes tui, socii populi romani atque amici: certiores te faciunt, P. Africanum, Carthagine deleta, simulacrum Dianae maioribus suis restituisse: idque apud Segestanos eius imperatoris nomine positum ac dedicatum fuisse: hoc Verrem demoliendum et asportandum, nomenque omnino P. Scipionis delendum tollendumque curasse: orant te atque obsecrant, ut sibi religionem, generi tuo laudem gloriamque restituas; ut, quod ex urbe hostium per P. Africanum recuperarint, id per te ex praedonis domo conservare possint. Quid aut tu his respondere honeste potes, aut illi facere, nisi ut te ac fidem tuam implorent? adsunt et implorant. Potes domesticae laudis amplitudinem, Scipio, tueri potes: omnia in te sunt, quae aut fortuna hominibus aut natura largitur: non praecерpo fructum officii tui; non alienam mihi laudem appeto; non est pudoris mei, P. Scipione, florentissimo adolescente, vivo et incolumi, me propugnatorem monumentorum P. Scipionis, defensoremque profiteri. Quam ob rem si suscipis domesticae laudis patrocinium, me non solum silere de vestris monumentis oportebit, sed etiam laetari, P. Africani eiusmodi esse fortunas mortui, ut eius honores ab iis, qui ex eadem familia sint, defendatur, neque ullum adventitium requiratur auxilium. Sin istius amicitia te impediet, si hoc quod abs te postulo, minus ad officium tuum pertinere arbitraberis, succedam ego vicarius tuo muneri, suscipiam partes, quas alienas esse arbitraberis. Ne ista praeclara nobilitas desinat queri, populum romanum hominibus novis atque industriis libenter honores mandare, semperque mandasse. Non

est quaerendum, in ea civitate, quae propter virtutem omnibus nationibus imperat, virtutem plurimum posse. Sit apud alios imago P. Africani: orientur alii mortui virtute ac nomine: talis ille vir fuit, ita de populo romano meritus est, ut non uni familiae, sed universae civitati commendatus esse debeat. Est aliqua mea pars virilis, quod eius civitatis sum, quam ille amplam, illustrem claramque reddidit; praecipue quod in his artibus pro mea parte versor, quarum ille princeps fuit, aequitate, industria, temperantia, defensionis miserorum, odio improborum: quae cognatio studiorum et artium, propemodum non minus est coniuncta, quam ista, qua vos delectamini, generis et nominis. Repeto abs te, Verres, monumentum P. Africani: causam Sicularum, quam suscepi, relinquo: iudicium de pecuniis repetundis ne sit hoc tempore: Segestanorum iniuriae negligantur: basis P. Africani restituatur; nomen invicti imperatoris incidatur: signum pulcherrimum Carthagine captum reponatur. Haec abs te non Sicularum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant: sed is, qui laudem gloriamque P. Africani tuendam, conservandamque suscepit. Non vereor, ne hoc officium meum P. Servilio iudici non probem: qui quum res maximas gesserit, monumentaque rerum suarum cum maxime constituat, atque in his elaboret: profecto volet haec non solum suis posteris, verum etiam omnibus viris fortibus et bonis civibus defendenda, non spolianda improbis tradere. Non vereor, ne tibi, Q. Catule, displiceat, cuius amplissimum in orbe terrarum, clarissimumque monumentum est, quam plurimos esse custodes monumentorum et putare omnes bonos alienae gloriae defensionem ad officium suum pertinere. Et quidem ceteris istius furtis atque flagitiis ita moveor, ut ea reprehendenda tantum putem: hic vero tanto dolore afficior, ut nihil mihi indignius ferendum videatur. Verres Africani monumentis domum suam, plenam stupri,

plenam flagitii, plenam dedecoris, ornabit? Verres temperantissimi sanctissimique viri monumentum, Dianae simulacrum virginis, in ea domo collocabit, in qua semper meretricum lenonumque flagitia versantur?

At hoc solum Africani monumentum violasti? a Tyndaritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercurii, pulcherrime factum, sustulisti? At quemadmodum, Dii immortales! quam audacter! quam libidinose! quam impudenter! Audistis nuper dicere legatos Tyndaritanos, homines honestissimos ac principes civitatis: Mercurium, qui sacris anniversariis apud eos, ac summa religione coleretur, quem P. Africanus, Carthagine capta, Tyndaritanis non solum suae victoriae, sed etiam illorum fidei societatisque monumentum atque indicium dedisset; huius vi, scelere imperioque esse sublatum; qui ut primum in illud oppidum venit, statim, tanquam ita fieri non solum oporteret, sed etiam necesse esset, tanquam hoc senatus mandasset, populusque romanus iussisset, ita continuo, signum ut demolirentur, et Messanam deportarent, imperavit. Quod cum illis, qui aderant, indignum, qui audiebant, incredibile videretur, non est ab isto, primo illo adventu, perseveratum: discedens mandat proagoro Sopatro, cuius verba audistis, ut demoliat. Quum recusaret, vehementer minatur. Ita tum ex illo oppido proficiscitur. Proagorus refert rem ad senatum: vehementer undique reclamatur: ne multa: iterum iste aliquanto post ad illos venit: quaerit continuo de signo: respondetur ei, senatum non permittere: poenam capitis constitutam, si iniussu senatus quisquam attigisset; simul religio commemoratur. Tum iste: quam mihi religionem narras? quae poenam, quem senatum? vivum te non relinquam; mori virgis, nisi signum traditur. Sopater iterum fletus ad senatum defert; istius cupiditatem minasque demonstrat. Senatus Sopatro responsum nullum dat,

sed commotus perturbatusque discedit. Ille praetoris accessitus nuntio, rem demonstrat: negat ullo modo fieri posse. Atque haec (nihil enim praetermittendum de istius impudentia videtur) agebantur in conventu palam, de sella ac de loco superiore. Erat hiems summa, tempestas, ut ipsum Sopatrum dicere audistis, perfrigida, imber maximus: quum iste imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu in qua ipse sedebat, praecipitem in forum deiiciant, nudumque constituent. Vix erat hoc plane etiam imperatum, quum illum spoliatum, stipatumque lictoribus videres: omnes ideo putabant, ut miser atque innocens virgis caederetur: fefellit haec homines opinio. Virgis iste caederet sine causa socium populi romani atque amicum? non usque eo improbus: non omnia sunt in eo uno vitia: nunquam fuit crudelis: leniter hominem clementerque accepit. Equestres sunt medio in foro Marcellorum statuae, sicuti fere ceteris in oppidis Siciliae: ex quibus iste C. Marcelli statuam defegit: cuius officia in illam civitatem totamque provinciam recentissima erant et maxima. In ea Sopatrum, hominem tum domi nobilem, tum summo magistratu praeditum, divariari ac deligari iubet. Quo cruciatu sit affectus, venire in mentem necesse est omnibus, quum esset vinctus nudus in aëre, in imbri, in frigore. Neque tamen finis huic iniuriae crudelitatisque fiebat, donec populus atque universa multitudo, atrocitate rei misericordiaque commota, senatum clamore coegit, ut ei simulacrum illud Mercurii polliceretur. Clamabant fore ut ipsi se se Dii immortales ulciscerentur: hominem interea perire innocentem non oportere. Tum frequens senatus ad istum venit: pollicetur signum. Ita Sopater de statua C. Marcelli, quum iam paene obriguisset, vix vivus auferitur. Non possum disposite istum accusare, si cupiam: opus est non solum ingenio, verum etiam artificio quodam singulari. Unum hoc crimen videtur esse, et a me pro uno ponitur, de Mercurio Tyndaritano: plura

sunt: sed ea quo pacto distinguere, ac separare possim, nescio. Est pecuniarum captarum, quod signum a sociis pecuniae magnae sustulit: est peculatus, quod publicum populi romani signum, de praeda hostium captum, positum imperatoris nostri nomine, non dubitavit auferre; est maiestatis, quod imperii nostri gloriae rerumque gestarum monumenta evertere atque asportare ausus est: est sceleris, quod religiones maximas violavit; est crudelitatis, quod in hominem innocentem, in socium nostrum atque amicum, novum ac singulare supplicii genus excogitavit. Illud vero quid sit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, nescio, quod in C. Marcelli statua. Quid est hoc? patronusne quod erat? quid tum? quo id spectat? utrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium atque hospitem valere debebat? an ut hoc ostenderes, contra vim tuam in patronis praesidii nihil esse? quis hoc non intelligeret, in improbi praesentis imperio maiorem esse vim, quam in honorum absentium patrocinio? an vero ex hoc illa tua singularis significatur insolentia, superbia, contumacia? detrahere videlicet aliquid te de amplitudine Marcellorum putasti; itaque nunc Siculorum Marcelli non sunt patroni: Verres in eorum locum substitutus est. Quam in te tantam virtutem esse, aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illustrem, tam splendidae provinciae, transducere ad te, auferre a certissimis antiquissimisque patronis? Tu ista stultitia, nequitia, inertia, non modo totius Siciliae, sed unius tenuissimi Siculi clientelam tueri potes? Tibi Marcelli statua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipsos, qui honorem illi habuerant, supplicia quaerebas? quid postea? quid tandem tuis statuis fore arbitrare? An vero id, quod accidit? Nam Tyndaritani statuam istius, quam sibi propter Marcellos, altiore etiam basi poni iusserat, deturbarunt, simul ac successum isti audierunt. Dedit igitur tibi fortuna Siculorum

C. Marcellum iudicem, ut, cuius ad statuam Siculi, te praetore, alligabantur, eius religioni te eundem vinctum, adstrictumque dederemus. Ac primo, iudices, hoc signum Mercurii dicebat iste Tyndaritanos C. Marcello huic Aesernino vendidisse; atque hoc sua causa etiam Marcellum ipsum sperabat esse dicturum; quod mihi nunquam verisimile visum est, adolescentem illo loco natum, patronum Siciliae, nomen suum isti ad translationem criminis commodaturum. Verumtamen ita res mihi tota provisiva atque praecautum est, uti, si maxime esset inventus, qui in se suscipere istius culpam crimenque cuperet, tamen is proficere nihil posset: eos enim testes deduxi, et eas literas deportavi, ut de istius facto dubium nemini esse posset. Publicae literae sunt, deportatum esse Mercurium Messanam sumtu publico: dicunt quanti: praefuisse huic negotio publice legatum Poleam: quid? is ubi est? praesto est; testis est. Proagori Sopatri iussu. Quis est hic? qui ad statuam adstrictus est. Quid? is ubi est? testis est: vidistis hominem, et verba eius audistis. Demoliendum curavit Demetrius gymnasiarchus; quod is eo loco praererat. Quid? hoc nos dicimus? immo vero ipse praesens: Romae nuper istum esse pollicitum, se se id signum legatis esse redditurum, si eius rei testificatio tolleretur, cautumque esset, eos testimonium non esse dicturos. Dixit hoc apud vos Zosippus, et Hismenias, homines nobilissimi, et principes Tyndaritanae civitatis.

Quid? Agrigenti nonne eiusdem P. Scipionis monumentum, signum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum, ex Aesculapii religiosissimo fano sustulisti? quod iste, iudices, quum clam fecisset, quum ad suum scelus illud furtumque nefarium quosdam homines improbos duces atque adiutores adhibuisset, vehementer commota civitas est. Uno eodemque tempore Agrigentini beneficium Aricani, religionem domesticam,